

Peyami Safa'nın Yalnızız Romanında Göz ve Yüz Kelimeleriyle Oluşan Sözvarlığı Öğeleri

Muhittin GÜMÜŞ¹

Öz

Türkçenin sözvarlığını değişik anlam ve görevlerdeki sözcükler (adlar, sıfatlar, zarflar, zamirler, bağlaçlar, edatlar, ünlemler, fiiller) atasözleri, deyimler, terimler, kalıp sözler (ilişki sözleri), kalıplaşmış sözler, alıntı sözler, doldurma sözler, ikilemeler, mecazlar ve yan anlamlar gibi anlatım gücü yüksek ve zengin bir kavram dünyası oluşturmaktadır. Bütün bu kelime ve kavramlar dünyasını dil aracılığıyla yazılı veya sözlü olarak hedef kitlelere sunmak mümkündür. İnsanlar öğrendikleri sözcükleri, her dilin sözvarlığının temel kaynağı olan yalnızca sözlüklere bakarak değil; dil edinimine uygun yaştan başlayarak eğitim ve kültürel düzeylerine uygun olarak aileden, okuldan veya çevreden; yazılı, görsel ve işitsel kaynaklardan, daha çok da kitaplardan öğrenirler. Edebiyat dünyasında yazarların eserlerinde kullandığı söz dağarcığının okurlara ve geniş kitlelere etkisi çoktur. Yazarların dili ve üslûbu kullandığı sözvarlığı öğelerinin zenginliğiyle de doğrudan ilişkilidir. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının başarılı yazarlarından Peyami Safa'nın anlatım gücü ile kullandığı sözcük dağarcığının eserlerini oluşturmadaki rolü göz ardı edilemez. Bu çalışmamızda insana ait ruh hallerinin en belirgin ifadesini bulduğu “göz” ile “yüz” kavramlarının birer organ adı olmak dışında anlatımda yüzlerce anlamı barındırmaları nedeniyle Peyami Safa'nın “Yalnızız” adlı romanında geçen göz ve yüz organ adlarıyla oluşan sözvarlığı öğeleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Yalnızız, Yüz, Göz, Sözvarlığı, Duygu türleri, Gözlerin dili.

Lexical Elements Formed by the Words "Eye" and "Face" in Peyami Safa's Novel *Yalnızız*

Abstract

The vocabulary of Turkish consists of words with different meanings and functions (nouns, adjectives, adverbs, pronouns, conjunctions, prepositions, interjections, verbs), proverbs, idioms, terms, stereotypes (relationship words), clichés, quotations, fillers, dilemmas, metaphors and connotations, and a rich world of concepts with high expressive power. It is possible to present this whole world of words and concepts to target audiences in written or oral form through language.

Atif için: / Please Cite As:

Gümüş, M. (2025). Peyami Safa'nın yalnızız romanında göz ve yüz kelimeleriyle oluşan sözvarlığı öğeleri. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 6(1), 168-181.

Geliş Tarihi / Received Date: 12.06.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 26.06.2025

¹ Öğr. Gör., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, muhittin.gumus@manas.edu.kg

People learn the words they learn not only from dictionaries, which are the main source of vocabulary for each language, but also from family, school or environment, according to their educational and cultural level, from the age appropriate for language acquisition; they learn from written, visual and auditory sources, mostly from books. In the world of literature, the vocabulary used by writers in their works has a great influence on readers and the masses. The language and style of writers are directly related to the richness of the vocabulary elements they use. The role of the vocabulary used by Peyami Safa, one of the successful writers of Republican Turkish literature, in the creation of his works cannot be ignored. Since the terms 'eye' and 'face', in which human moods are most prominently expressed, have hundreds of meanings in the narrative other than being the names of organs, the vocabulary elements formed by the organ names 'eye' and 'face' in Peyami Safa's novel 'Yalnızız' were determined in this study.

Key Words: Peyami Safa, Yalnızız, Face, Eye, Vocabulary.

GİRİŞ

Edebiyat dünyasında yazarların eserlerinde kullandığı sözvarlığı öğeleri okuyucular üzerinde çok önemli bir etki bırakmaktadır. İnsanların edebî duyarlılığını geliştiren ve belirli bir algı derinliği sağlayan eserlerin dili, üslubu, kelime kadrosu yazarının dili kullanma becerisiyle doğrudan ilişkilidir. İnsanlar çocuklukta okumaya başladığı günden itibaren birçok eğitim sürecinden geçer; onun için en kolay ve en etkili öğrenme yollarının başında okuma eylemi gelir. “Bireyler arası iletişimde kelimeler, önemli bir işleve sahiptir. Bireyin sahip olduğu kelime hazinesi, onun anlama ve anlatma becerisini etkilemektedir.” (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008: 30). Edebî eserler de bireyi ve toplumu etkilemeye önce kelimelerden başlar.

Okuma dil becerilerinden biridir. “Dil becerilerini etkili kullanabilen insanlardan oluşan bir toplumda, kişiler ve kurumlar arasında daha sağlıklı bir iletişim kurulabilir. Bu bakımdan her devletin eğitim sisteminde insanların dil becerilerini geliştirmek öncelikli eğitsel amaçlar arasında yer alır. Çünkü dil becerileri, sadece okulda değil hayatın her kademesinde ihtiyaç duyulan etkili iletişimin en önemli aracıdır.” (Özbay, 2000: 46).

Okuma sevgisinin temelinde iyi yazarların etkisi çoktur. Yazarların en önemli niteliği ise dili kullanma becerisidir. Buna bağlı olarak iyi yazarlık söz sanatları, mecazlar, benzetmeler, kinayeler, dolaylı anlatımlar, telmihler vb. yoluyla okuyucuda iz bırakma yetisidir. Bütün bunları yapmak için de yazarların zengin bir sözvarlığına sahip olması gerekir.

Peyami Safa, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biridir. Yazar roman, hikâye, makale, denemeleriyle ünlü olduğu gibi polemikleriyle de ünlüdür. Edebiyatın tıpkı felsefe gibi soyut, somut yahut gerçekleşmiş olanları hatırlatan bir zenginliği vardır. İşlevleri bakımından edebiyat; süreklilik, bilgi aktarma, psikolojik etkiler, fikrî buluşlar, evrensel aydınlık, tanıtım ve bireylerin ruhundaki sıkıntıları rahatlatma görevi yapar.

Edebiyat; zihinlerdeki algıları ortaya çıkarır, insanın kendi penceresi dışından da hayata bakılmasına katkı sağlar. Bilinçli okuyucuların düşünme, sorgulama ve kavrama yetisini geliştirir. Zengin bir sözvarlığına sahip yazarın eserini okuyanların kavrama, anlama, anlatma, yorumlama yetenekleri de gelişir. Okuma eylemi derinleştikçe sözcüklerin yalnızca sözlüklerdeki anlamıyla sınırlı kalmadığını, verilen üstü örtük mesajlarla birlikte ele alındığı ortaya çıkmaktadır. İnsanda gün geçtikçe duyguların ve düşüncelerin yanı sıra eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi de muhteşem bir üslupla anlatılmış, sözvarlığı bakımından zengin bir yazarın eseri aracılığıyla mümkündür.

Peyami Safa, etkili bir üslupla ve zengin bir sözvarlığıyla okurlarının kültürel düzeylerini geliştirirken edebî eser yazma sanatının güzel örneklerini vermiştir. Edebî eser yazma becerisi kazanan insanın bilgeliğini geliştirmesi, psikolojik yapısını irdeleme bilgisini kazanması, kendini anlamaya çalışması, topluma ve insanlığa hitap etme imkânı bulması, sözcük dağarcığını zenginleştirmesi, iç sıkıntılarının kurtulması ve nazik ve zarif bir birey olması kadar değerli kazanım pek az olur.

Peyami Safa'nın eserlerinde psikolojik etkilerin örnekleri çoktur. Yalnızız romanı çok derin ruh tahlilleriyle edebiyat dünyasında önemli bir yer almış Doğu mu, Batı mı; madde mi, mânâ mı; ruh mu, beden mi; idealizm mi, materyalizm mi gibi karşıtlıklar ve çelişkiler üzerinde durmuştur. Yazar; özellikle farklı mizaç, karakter, düşünce ve duygu dünyasına sahip aile fertleri üzerinden ideal bir toplumu resmetmeye çalışmıştır. Yanlış Batılılaşmanın getirdiği sıkıntılar ve uyumsuzluklar ile kalabalıklar içinde bir tip "yalnız" karakterinin oluşmasından duyulan rahatsızlık psikolojik yorumlarla sıra dışı kurmaca metin olarak romanda işlenmiştir.

"Sözvarlığı terimi, dil incelemesi bakımından geniş bir kapsama sahiptir. Bir dilin, bir dönemin, bir lehçenin, belli bir türdeki eserlerin, bir metnin, bir yazarın, bir zümrenin sözvarlığı üzerine incelemelerde bulunmak mümkündür." (Özbek, 2015: 28). Bir dilin sözvarlığı, o dildeki bütün sözcüklerin, deyimlerin, terimlerin, atasözlerinin, ilişki sözlerinin, kalıplaşmış sözlerin, ikilemelerin, doldurma sözlerin, alıntı sözcüklerin bütünüdür. Edebi eserlerdeki dil, o toplumun kültürel değerlerini, dünya görüşünü, tarihini ve hayat tarzını yansıtır. Dildeki temel sözvarlığı öğeleri; dilin özünü oluşturan bir temel sözvarlığı içinde yer alan insanların temel ihtiyaçlarını ifade eden yemek, içmek, uyumak, yürümek, oturmak, kalkmak, bakmak, konuşmak, duymak, dinlemek, bakmak, görmek, tatmak, dokunmak, düşünmek vb. fiiller ile akrabalık adlarını, temel sayıları, temel renk adlarını, çevreyi tanımlayan kavramları içerir. Organ adları da temel sözvarlığının içinde yer alır. Baş, göz, yüz, el, kol, ayak, kulak, boyun, boğaz, karın, burun yaygın kullanılan sözler arasında yer alır. "Türkiye Türkçesinde vücut bölümlerinden, organlardan yararlanılarak dile getirilen deyimler gözden geçirilecek olursa, insanın içinde bulunduğu durumların, insan karakter ve davranışlarının somutlaştırılan bir anlatımla nasıl canlı ve güçlü ortaya konduğu dikkati çekecektir." (Aksan, 2004: 153). Organ adlarıyla oluşan sözvarlığı öğeleri aslında dilin merkezinde insanın kendisi olduğunu gösterir. Bununla birlikte göz ve yüz sözcükleriyle kurulan deyimler, birleşik fiiller ve ad ve sıfat tamlamaları insanın iç dünyasıyla ilgili duygularını da yansıtmada önemli birer araçlardır.

Romanlar temalarına göre tarihî roman, macera romanı, sosyal roman, tahlil romanı, bilimkurgu; akımlara göre romantik, realist, natüralist, post-modern roman gibi pek çok sınıflandırmaya tabi tutulur. Tahlil romanları içinde yer alan ve edebiyat dünyamızda psikolojik roman olarak adlandırılan, daha çok ruh tahlillerine bilindik gerçekçi romanlardan çok daha fazla yer verilen, kahramanların veya temel karakterlerin iç sıkıntılarını, psikolojik duygularını, bunalımlarını, çatışmalarını, hesaplaşmalarını içeren sözlerin ifadesini bulduğu roman türüdür. Psikolojik roman türünde, vaka örgüsüne yahut olaya değil de kahramanların psikolojik yapılarına önem verilir. Psikolojik romanda olaylar, kahramanların psikolojilerine bağlanır veya kahramanların psikolojik yapılarını aydınlatılabildiği ölçüde eserde yer bulur. Psikolojik romanlarda "... olaylara sebep olan, hazırlayan ve olayların sonucu olan ruhsal durumlar üzerinde yoğunlaşılır." (Çetin, 2004: 175).

İnsanların duygusal ifadelerini ve düşüncelerini anlama konusunda temel bir araç olan fizyonomiyle yüz ifadeleri ve beden dili, insan iletişiminin önemli bir parçasını oluşturur. Fizyonomi, insanlar arası iletişimin sağlıklı olmasına yardımcı olan bilim dalı olarak insan ilişkilerini, iletişim becerilerini ve psikolojik tahlilleri derinlemesine anlamak, yorumlamak, incelemek isteyenler için geniş imkânlar sunar. Bu nedenle "gözler" ve "yüz" ifadelerinin birer anlamı vardır. Bu anlamlar dünyanın her yerinde ortak özelliklere sahip olduğu gibi doğal tepkilerin tamamı evrensel nitelik taşımaktadır. Gözlerin ve yüzün ifade ettiği anlam insan psikolojisini doğrudan dışa yansıtmaya özelliğine sahiptir. Ağlayan gözler ya üzüntüden, acı ve kederdendir veya nadir de olsa aşırı mutluluktan, sevinç ve heyecandan da gözyaşları dökülürken yüzün aldığı şekil de ona uygun doğa bir hâl alır.

Peyami Safa'nın Yalnızız romanında göz ve yüz kelimeleriyle oluşan sözvarlığı öğeleri de karakterlerin ruh halini yansıtmada araç görevini görmektedir. Başarılı ve yetenekli bir yazar yukarıda tespit edilen sözvarlığı öğelerinden psikolojik yorumlardan, tahlillerden oluşan birkaç edebî metin oluşturması da mümkündür. "Edebi metinlerde ise, karakter betimlemesi yapılırken genel olarak yüz hatlarının karakteri yansıtmaya hedeflenir. Herhangi bir görsel verilmesi mümkün olmayan edebi

metinlerde, karakterin fizyonomik özellikleri hakkında verilen ilk bilgiler okuyucunun zihninde bir tipin canlanmasını sağladığı için karakterin iç dünyasıyla dış görünümü arasındaki uyum önemlidir.” (Eryılmaz, 2017: 137).

Beden dilini anlamak ve doğru okumak için bilgi, beceri ve tecrübe gereklidir. Psikolojik romanlardaki sözvarlığı öğelerinin ifade ettiği anlamlar, üslup ve okurlardaki etki derecesi romandaki kahramanların rolünü yansıtmaya katkı sağlar. Karakterlerin kendi iç dünyalarındaki sarsıntılar, travmalar, bunalımlar, dürtüler, güdüler, korkular, hesaplaşmalar gibi unsurlar yer alır.

- “Sadece yaşanan olaylar değil, olayların çıkış nedenleri, sonuçları ve duygu değişimlerine de yer verilir.
- Olaylardan daha çok karakterlerin psikolojik yönlerine ağırlık verilir.
- Klasik romanlardaki gibi toplumu incelemek yerine daha çok bireylere öncelik verilir.
- Melankoli, şizofreni, karamsarlık, bunalım gibi konulara ağırlık verilir.
- İç monolog ve bilinç akışı teknikler sıklıkla kullanılır.” (Gölge Yazar; <https://golgeyazarlik.net/>).

Çetin’e göre Türk edebiyatında İntibah (1876) ilk psikolojik romandır. (Çetin 2004: 177). Yazarlar kaleme aldıkları edebi eserlerde psikolojik tahliller yapabilir, karakterlerin ruhi durumlarını romanında değerlendirebilir. Psikolojik romanı diğer romanlardan ayıran en önemli özellikle şahısların ruhi konularının ayrıntılarıyla tahlil edilmesidir. Olay örgüsünden çok romanın kahramanlarının psikolojileri ön plandadır. “Halit Ziya Uşaklıgil’in Aşk-ı Memnu, Halide Edip'in Handan, Peyami Safa'nın Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur, Sâmîha Ayverdi'nin İnsan ve Şeytan, Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam, Hikmet Erhan Bener'in Oyuncu, Mehmet Önal'ın Şeffaf Kanatlı Zaman” adlı eserleri ile psikolojik roman türünün kayda değer örneklerini ortaya koydukları söylenebilir” (Çetin, 2004: 177). Peyami Safa'nın Yalnızız adlı romanı dışında Dünya Edebiyatının bazı tanınmış yazarlarının eserleri de psikolojik roman olarak değerlendirilir. “Bir İdam Mahkumunun Son Günü (Victor Hugo); Dönüşüm (Franz Kafka); Kırmızı ve Siyah (Stendhal); Suç ve Ceza (Fyodor Mihailoviç Dostoyevski) vb. romanlar psikolojik romanlar arasında yer alır.” (<https://golgeyazarlik.net/psikolojik-romanlar-en-cok-okunan-psikoloji-romani-ve-ozellikleri/> E.T. 20.11. 2024). Bir yazarın eserinde kullandığı özel dil ve anlatım şekli onun yazma stilini ve üslubunu oluşturur. Yazarın stili eserine özgünlük, farklılık ve sanatsal değer katma becerisini yansıtır. Bu da okurların metni etkili, güdüleyici, ilgi ve dikkat çekici kılar.

“Sözvarlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar – ya da dilbilimdeki terimiyle -olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” (Aksan, 2004: 5). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’e göre sözvarlığı “Bir dildeki sözlerin bütünü; söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” (<https://sozluk.gov.tr/>) Bu tanım çerçevesinde düşünüldüğünde Türkçenin sözvarlığına katkısı olan Peyami Safa'nın “Yalnızız” adlı romanındaki sözvarlığı öğelerinin tespitiyle birlikte dili daha etkili ve canlı bir anlatımla sunmaya yönelik görev yapan deyimlerin içinde “göz” ve “yüz” sözcükleriyle oluşan unsurların metin oluşturma ve yeni edebi eserlerde de kullanılması için farkındalık oluşturmak gerekmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma edebî bir eser üzerinde tarama modelinde betimsel bir araştırma olup Peyami Safa'nın romanının dil bütünlüğü içinde yer alan sözvarlığı öğeleri incelenmiştir. Öncelikle araştırmanın kapsamını oluşturan eser incelenerek, yazarın Yalnızız adlı eserindeki göz ve yüz ile oluşan sözvarlığına ulaşılmıştır. Tespit edilen sözvarlığı öğeleri listelenerek tasnif edilmiştir.

Evren - Örneklem

Araştırma; Peyami Safa'nın "Yalnızız (Safa, 1991)" romanındaki "göz" ve "yüz" sözcükleriyle oluşan sözvarlığı öğelerinin tespitiyle sınırlıdır. Yalnızız adlı romanının 1991 yılı baskısı esas alınarak derlenen "göz" ve "yüz" sözcükleriyle oluşan deyimler, birleşik filller, ad ve sıfat tamlamaları, atasözleri vb. öğelerin anlambilimi açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

Türkçe sözvarlığında önemli yeri olan sözvarlığı öğelerinin öğretim yöntemleri üzerine çok sayıda bilimsel yazı vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Kelime Hazinesinin Geliştirilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar (Çeçen, 2007); Sözvarlığı ve Unsurları (Kavruk ve Özlek, 2022); Kelime Öğretiminde Derlem Kullanımı (Özkan, 2022); Türkiye'de "Sözvarlığı" Çalışmaları ve Bunlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme (Özbek, 2015); "Avare Yıllar" Romanının Sözvarlığı Açısından İncelenmesi (Akın ve Miçooğulları, 2021).

Sözvarlığı öğelerinin tespitiyle ilgili çalışmalar derlemdilbilim çalışmalarıyla önemli ölçüde gelişmiş olmasına rağmen Türk edebiyatına önemli eserler kazandıran yazarların dili kullanma becerileri ve kullandıkları sözvarlığı öğelerinin tespitine yönelik çalışmalar çok azdır. Bu çalışmada Yalnızız adlı romanda geçen "göz" ve "yüz" sözcükleriyle oluşan sözvarlığının anlambilim açısından değerlendirmek üzere araştırma konusu olarak ele alınmıştır.

Psikolojik roman geleneğindeki başarılı eserlerden biri olarak bilinen "Yalnızız" adlı eser bugüne kadar sözvarlığı öğeleri bakımından ayrıntılı biçimde incelenmediği görülmüştür. Edebî eserlerin sözvarlığı bakımından incelenmesi de henüz yaygın hâle gelmiş değildir. Bu konuda az sayıda sözvarlığı araştırmalarının yöntemleri üzerinde durulurken edebî eserlerdeki sözvarlığının tespiti değil, genel olarak Türkçenin sözvarlığının tespit edilmesine yönelik çalışma yöntemleri kastedilmiştir. "Sözvarlığı araştırmalarında ilk aşama, konuşma dili için yapılıyorsa hedef kitleyi, yazılı dil için yapılıyorsa hedef kaynakları tespit etmektir. Ülkemizde konuşma dilinin sözvarlığı üzerine yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır." (Baş, 2011: 29).

Ders kitaplarının sözvarlığı üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte edebî eserlerin sözvarlığı üzerine yapılan çalışmaların yok denecek düzeyde olması bu alanda daha fazla çalışmanın yapılması gerektirdiğini ortaya koymaktadır. "Ana dilin doğru, etkili ve güzel kullanımı da kişisel sözvarlığının zenginliği ile mümkün olmaktadır. Bu açıdan okul öncesi dönemden itibaren sözvarlığını zenginleştirecek çalışmaların yapılması ve gerekli materyallerin de bilimsel ölçütler ışığında hazırlanması gerekmektedir... Öğrenme ortamında sözvarlığının da uygun yöntem ve teknikler ışığında kazandırılması gerekmektedir." (Türkben, 2018: 998-1004). Dil Ders kitaplarının sözvarlığını belirlemeye yönelik çalışmalar başlığı altında Türkçe ders kitaplarını değerlendiren çalışmalara yer verilmiş, bunun yanı sıra öğrencilerin de sözvarlığını tespit eden yöntemlerden söz edilmiştir. Ancak sorun yine tespit etme usullerinde görülmektedir.

Yazarların edebî eserleri üzerinde bilimsel çalışmaların yokluğu ya da yetersizliği bu alandaki araştırma yönteminin de oluşmamasına neden olmaktadır. Yazılı eserlerdeki sözvarlığı unsurlarını belirlemek, konuşma diline göre kolay olmasına rağmen çalışmalar yeterince yapılmamaktadır. Oysa derlemdilbilim çalışmalarıyla bu konuda çokça çalışmalar yapılabilir.

BULGULAR

Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük (2024)'e göre:

Göz 1. isim, anatomi Görme organı; basar, ayn, çeşm, dide. 2. isim Bazı deyimlerde, görme ve bakma: Gözden geçirmek. Gözden kaybolmak. Göz önünde. Gözü keskin. 3. oda: 4. isim Bakış, görüş: 5. kaynak (I). 6. Delik, boşluk: İğnenin gözü. 7. çekmece: Masanın gözleri 8. isim Terazi kefes. 9. nazar: 10. isim Sevgi, ilgi, gönül bağlantısı: 11. Ağacın tomurcuk veren yerlerinden her biri: 12. hane: 13. isim Bazı yaraların uç bölümü"

(<https://sozluk.gov.tr/>) olarak 13 değişik anlama gelmektedir. Ancak bu çalışmada ilk dört anlamı ihtiva eden sözvarlığı öğeleri derlenmiştir.

Peyami Safa'nın Yalnızız adlı romanında göz kelimesiyle oluşan sözvarlığı sayısı 204'tür. Burada organ adı olan göz kelimesiyle oluşan sözler dikkate alınmıştır. Bunlardan 139'u deyim ve birleşik fiillerden oluşmaktadır. 65'i' ad, sıfat, birleşik kelime, ad tamlaması ve sıfat tamlaması, atasözü ve kalıp sözlerden ibarettir. Tablo 1.'de Yalnızız adlı romanda göz kelimesiyle oluşan söz öbeği, deyim ve birleşik fiiller yer almaktadır. Bunların önemli bir kısmı romandaki bağlamsal anlamda olup birleşik fiillerin yapı özellikleri değişik biçimlerde.

- dalgın gözlerle bak-
- dünyaya kedi/ kuş gözleriyle bak-
- ebe gözüyle bak-
- göz at-
- göz gezdir-
- göz göze gel-
- göz göze gelmekten kaçın-
- göz hapsine al-
- göz kapa-
- göz kapakları ağırlaş-
- göz kapakları çırpın-
- göz kapakları düş-
- göz kapaklarını aç-
- göz kapaklarıyla cevap ver-
- göz koy-
- göz önüne getir-
- göz ucuyla bak-
- göz yum-
- gözden düşür-
- gözden geçir-
- gözden kaçır-
- gözden kaybol-
- göze al-
- göze alabil-
- göze çarp-
- göze görünme-
- gözleri ...a çevril-
- gözleri birdenbire mahzunlaş-
- gözleri bomboş bak-
- gözleri buğulan-
- gözleri büyü-
- gözleri çırpın-
- gözleri dal-
- gözleri fırla-
- gözleri havla-
- gözleri hep menfiyi gör-
- gözleri ısır-
- gözleri ışığa bakamaz ol-
- gözleri iliş-
- gözleri irileş-
- gözleri kapan-
- gözleri karanlığı em-
- gözleri karar-
- gözleri kay-
- gözleri kımıl-da-
- gözleri kırpıl-
- gözleri kırılıp açıl-
- gözleri kırılma-
- gözleri kızar-
- gözleri nemlen-
- gözleri oyna-
- gözleri üstünde-
- gözleri üzerinde dikil-
- gözleri yakala-
- gözleri yan-
- gözleri yaşar-
- gözleri yerde
- gözleri yüzünde ol-
- gözlerimi kaldır-
- gözlerin verdiği emniyete kavuş-
- gözlerinde hayret ifadesi
- gözlerinde ışığın tesirlerini anla-
- gözlerinde kara bulutlar oluş-
- gözlerinde uyku mahmurluğu bulun-
- gözlerine inanma-
- gözlerine perdesi in-
- gözlerini önüne indir-
- gözlerini ...e doğru kaldır-
- gözlerini bakışlarından koparama-
- gözlerini çevir-
- gözlerini dik-

- gözlerini aç-
- gözlerini ağır ağır kırp-
- gözlerini ara-
- gözlerini ayırma-
- gözlerini ayırma-
- gözlerini bir şeye dik-
- gözlerini boşluğa kaydır-
- gözlerini çevir-
- gözlerini dik-
- gözlerini kaçır-
- gözlerini kaderin parıltılarına dik-
- gözlerini kaldır-
- gözlerini kapa-
- gözlerini kapat-
- gözlerini kırıp aç-
- gözlerini kırıştır-
- gözlerini kıs-
- gözlerini kurtar-
- gözlerini kurula-
- gözlerini önüne indir-
- gözlerini rahatsız et-
- gözlerini ovuştur-
- gözlerini yarı kapa-
- gözlerini yere indir-
- gözlerini yum-
- gözlerinin içine bak-
- gözlerinin önüne getir-
- gözlerinin ucuyla süz-
- gözlerinin ucuyla bak-
- gözlerinin ucuyla etrafı yokla-
- gözleriyle ara-
- gözleriyle gör-
- gözleriyle işaret çek-
- gözleriyle kendini gör-
- gözleriyle mırıldan-
- gözleriyle selâmla-
- gözü açık git-
- gözü çık-
- gözü görme-
- gözü kay-
- gözü önünde büyüt-
- gözün seçeme-
- gözünde olma-
- gözünde tüt-
- gözünden kaç-
- gözünden kaçırabil-
- gözünden yaş çıkma-
- gözüne görünme-
- gözüne iliş-
- gözüne sok-
- gözünü ayırma-
- gözünü kırpama-
- gözünü uydur-
- gözünün kuyruğu uza-
- gözünün nemini emdirme-
- gözünün önüne getir-
- gözyaşı çık-
- gündüz gözüyle gör-
- gündüz gözüyle görme-
- kaşını gözünü yar-
- kederli gözlerle bak-
- kendi gözüyle hudutlandır-
- korku dolu gözlerle bak-
- şöyle bir göz at-
- yan gözle bak-
- yan gözleriyle tara-
- yan gözlerle bak-
- yan gözlerle süz

Yukarıdaki birleşik fiiller, deyimler ve söz öbekleri içinde “Gözlerim kör olsun!” yemin anlamındaki cümle kalıp sözler arasında tek sözvarlığı ögesidir.

“Göz” sözcüğüyle oluşan söz öbeklerinin içinde göz organının hareketleri ve görevi gereği *bak-*, *gör-*, *süz-* vb. fiillerin çok olması beklenir. Yazar Peyami Safa’nın, *bak-* fiilini 12, *gör-* fiilini 8, *aç-* fiilini 4 deyim ve birleşik fiilde kullandığı görülmektedir.

Eserde tek kalıp söz olarak “Gözüm kör olsun!” ve atasözü olarak da “*Fazla mal göz çıkarmaz.*” yer almıştır. Göz sözcüğüyle oluşan söz öbeklerinin (ad, sıfat, ad tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik adlar vb.) sayısı 65’tir.

- aydınlık gözler
- benim gözümde
- buğulanan yeşil gözler
- bulanık gözler
- dalgın gözler
- donuk gözler
- düşünceli gözler
- elâ gözler
- fırlak gözler
- gölgesiz gözler
- göz aşinalığı
- göz hareketleri
- gözlerin karşılaştığı boşluk
- gözlerin topladığı duyu
- gözlerindeki hayret
- gözlerinin önü
- gözü keskin
- gözümde değil
- gözün gördüğü
- gözünün kuyruğuyla fırlatılan bakış
- gözünün önünde
- gözünün ucuyla
- gözyaşı
- gözyaşı bulutları
- gözyaşı çağlayanları
- gözyaşı kesesi
- güvercin gibi gözler
- hayran gözler
- ıslak gözler
- iki gözüm
- iki gözün beraberliği
- iri göz
- iri mavi gözler
- göz ısırtıkları
- göz kapakları
- göz ucu
- göz yanılması
- gözbebeği
- gözkapaklarının altında acı bakış
- gözleri dikili
- gözleri rüyaya dal-
- gözleri boş
- gözleri bulanık
- gözleri dışarıda
- gözleri merak içinde
- iştahlı gözler kapakları
- kapalı gözler
- kararan gözler
- keskinleşen gözler
- küçük hareketli gözler
- mahmur gözler
- mavi iri gözler
- renkli gözler
- sevimli gözler
- sevinç gözyaşları
- sönen gözler
- tehlikeli gözler
- ümitsiz gözler
- ürkek gözler
- yaramaz gözler
- yaşaran gözler
- yaşlı gözler
- yeşil gözler
- yorgun gözler
- zengin ifadeli gözler

Yukarıda yer alan “gözlerine bak-, gözlerini yum- gözlerini kapa-, gözlerini rahatsız etmek-“ vb. birleşik sözcükler anlam itibarıyla deyim ya da birleşik fiil olarak pek çok metinde rastlanabilecek sözvarlığı öğeleridir. Ancak kimi dil öğelerinin sözlüklerde bulunmayan ve yalnızca yazarı tarafından kullanılan jargonlar olduğu görülebilir.

Yalnız'ın 5. sayfasındaki “Bir korku sarayının simsiyah koridorlarında dolaşan yalnız ve mahpus bir kraliçe gibi gözleri karanlığı emiyor, büsbütün irileşiyor ve güzelleşiyor.” cümlesinde “yalnız ve mahpus

bir kraliçe gibi gözleri karanlığı emiyor...” cümlesinde “gibi” edatıyla yapına benzetmeden sonra “gözleri karanlığı emmek” deyimini kullanılmıştır. Eserdeki “karanlığı emmek” deyimini Güncel Türkçe Sözlük’te bulunmamaktadır. Eser içindeki “*Yan gözler beni tarıyor.*” cümlesinde “taramak” fiiliyle gözlerle ilgi kurulması, gözün eylemini “at-, bak-, gör-, süz-” gibi fiiller dışında alışılmadık bir fiille ifade etmesi yazarın hayal dünyası kadar dili kullanmadaki becerisiyle de ilgilidir. Aynı durum “*İri gözleri dosdoğru ruha bakıyor.*” cümlesinde “ruha bakmak” birleşik fiilini bağlam içerisinde kullandığı görülmektedir.

Eserdeki “Gözlerin güvercinler gibidir.” cümlesinde gözlerin güvercine benzetilmesi Türkçede yaygın bir kullanım değildir. Kuş gibi pır pır edişi veya endişeli, ürkek hareketleri çağırıştırır. Buna rağmen yazar anlatımdaki üslubunu ileri düzeye çıkarmış, Türkçenin anlatım gücünden olabildiğince yararlanmış olduğunu yukarıda tespit edilen sözvarlığıyla da göstermiştir.

Peyami Safa’nın “Yalnızız” romanında “yüz” kelimesiyle oluşan fiil soylu; deyim, birleşik fiillerden oluşan 51 sözvarlığı ögesi tespit edilmiştir:

- bön bön yüzüne bak-
- ellerini yüzüne kapa-
- gözlerini yüzünden ayırma-
- gözlerini yüzüne dik-
- insan yüzüne benzeme-
- kapıyı yüzüne vur-
- yüz çevir-
- yüz yüze gelme-
- yüze vur-
- yüze vur-
- yüzleri görünme-
- yüzlerine karşı söyle-
- yüzü belir-
- yüzü buruş-
- yüzü çocuklaş-
- yüzü gelincik tarlası ol-
- yüzü gevşe-
- yüzü gül-
- yüzü kımıldama-
- yüzü kıpkırmızı kesil-
- yüzü kızar-
- yüzü kızarmaya başla-
- yüzü pancar turşusuna dön-
- yüzü sarar-
- yüzü yan-
- yüzünde ara-
- yüzünde dur-
- yüzünde fırtınalar es-
- yüzünden dikkatini ayırma-
- yüzüne bak-
- yüzüne bakakal-
- yüzüne bakama-
- yüzüne bakma-
- yüzüne bakmağa cesareti olma-
- yüzüne renk gel-
- yüzüne söyle-
- yüzüne tükür-
- yüzüne uzun uzun bak-
- yüzünü ara-
- yüzünü buruştur-
- yüzünü duman sar-
- yüzünü ekşit-
- yüzünü gör-
- yüzünü görebil-
- yüzünü göreme-
- yüzünü görmek iste-
- yüzünü gösterme-

- yüzünü iki yana salla-
- yüzünü sakla-
- yüzünü yıka-
- yüzünün rengi gel-

“Yalnız” romanında “yüz” kelimesiyle oluşan ad soylu 40 sözvarlığı ögesi tespit edilmiştir:

- bembeyaz yüz
- bütün yüz
- esmer yüz
- gergin yüz
- güzel yüz
- hareketsiz yüz
- ıslak yüz
- ince yüz
- kıpkırmızı kesilen yüz
- kırışık yüz
- kırmızılığı azalan yüz
- kızgın yüz
- öfkeli yüz
- öteki yüz
- peçeli yüz
- renksiz yüz
- sapsarı yüz
- şaşkın bir yüz
- yuvarlak etli yüz
- yüz ifadesi
- yüz örtüleri
- yüz yapısı
- yüzü ateş
- yüzü belir-
- yüzü bembeyaz
- yüzü buruşuk
- yüzü canlı
- donuk yüzü
- yüzü donuk
- yüzü gergin
- yüzü sapsarı
- yüzünde bıkkınlık
- yüzünde dalgınlık izleri
- yüzünde öfke
- yüzünde şimşekler
- yüzüne karşı
- yüzü kederli
- yüzü kıpkırmızı
- yüzü solgun
- yüzünü donduran hisler

YORUM VE AÇIKLAMALAR

Tespit edilen sözvarlığı ögeleri ad tamlaması ve sıfat tamlaması biçiminde olanlar, deyim olanlar, birleşik fiil ya da birleşik sözcük türünde olanlardır.

Bu bağlamda tematik olarak tespit edilen sözvarlığı ögelerinin kavramsal çerçevede ele alınması gerekir. Bütün insanların az çok sahip olduğu temel duygular vardır. O duyguları yansıtan *arzu, cesaret, duygulanma, duygusuzluk, güven, hayal kırıklığı, hayranlık, hayret, kıskançlık, korku, nefret/ hoşlanmama, öfke, özlem, rahatlama, sevgi/hoşlanma, sevinç, sıkıntı, umut, utanma, üzüntü* vb. kavramları ifade eden deyimlerin tespit edilerek karşıladıkları anlamla örtüştürerek kavramsallaştırmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. “Hassas ve değerli bir organ olarak ‘göz’, sevgi ve kıskançlık duygularının ifadelerinde gözüm, iki gözüm, (ilk) göz ağrısı, göz bebeğim, gözünün bebeği gibi sevmek/bakmak, (sağ gözünü sol) gözünden sakınmak, gözünden kıskanmak deyimlerinde sevilen ve kıskanılan kişinin yerine konmaktadır. Bu kavramsal eşleşme duygu nesnesi değerli bir varlıktır ve sevilen insan/nesne görme organıdır eğretilmelerini ortaya çıkarmaktadır. (Baş, 2016: 29).

Kavramsallaştırma amacıyla Peyami Safa'nın Yalnızız romanında kullandığı duygu türlerine uyan “göz” ile oluşan sözvarlığı ögeleri de şöyledir:

- Arzu: göz koy-, gözlerini ayırma-, gözlerinin ucuyla süz-, gözünü ayırma-, zengin ifadeli gözler
- Cesaret: göz koy-, göze al-,
- Duygulanma: gözleri dolmak, gözleri yaşarmak gözleri birdenbire mahzunlaş-
- Duygusuzluk: gözleri boş
- Güven: gözünde ol-
- Hayal Kırıklığı: kederli gözlerle bak-, gözü açık git-
- Hayranlık: hayran gözler
- Hayret: gözlerine inanma-, gözlerinde hayret ifadesi
- Kıskançlık: göz hapsine al-
- Korku: göz göze gelmekten kaçın-, tehlikeli gözler
- Nefret/ Hoşlanmama: gözden düşür, kaşını gözünü yar-,
- Öfke: yan gözle bak-
- Özlem: gözünde tüt-
- Rahatlama: gözlerinde ışığın tesirlerini anla-
- Sevgi/Hoşlanma: iki gözüm
- Sevinç: sevinç gözyaşları, yaşaran gözler
- Sıkıntı: gözleri karar-
- Umut: gözleri merak içinde, aydınlık gözler,
- Utanma: gözlerini kaçır-, göz kapakları düş-, gözleri yerde
- Üzüntü: kederli gözlerle bak-

Yukarıda ifade edilen 20 duygu türünün tamamına uygun deyimlerin, birleşik sözcüklerin **Yalnızız'**da yer aldığı tespit edilmiştir.

“Yüz” ile oluşan sözvarlığı ögelerinin duygu türlerine uyanları da şunlardır:

- Arzu: gözlerini yüzünden ayırma-, yüzünü görmek iste-,
- Cesaret: yüzünden dikkatini ayırma-, yüzüne bakmağa cesareti olma
- Duygulanma: gözlerini yüzünden ayırma-
- Duygusuzluk: bön bön yüzüne bak-, donuk yüz, yüzü donuk
- Güven: güzel yüz, ince yüz
- Hayal Kırıklığı: yüzü kederli, yüzünde dalgınlık izleri
- Hayranlık: gözlerini yüzüne dik-, bembeyaz yüz, esmer yüz
- Hayret: yüzüne bakakal-
- Kıskançlık: yüzünde fırtınalar es-,
- Korku: yüzü sapsarı,
- Nefret/ Hoşlanmama: yüz çevir-, yüz yüze gelme-, yüzüne tükür-
- Öfke: kapıyı yüzüne vur-, yüze vur, öfkeli yüz, yüzünde öfke
- Özlem: yüzünü ara-
- Rahatlama: yüzüne renk gel, yüzünün rengi gel-
- Sevgi/Hoşlanma: güzel yüz
- Sevinç: yüzü canlı, yüzü gül-

- Sıkıntı: gergin yüz, yüzü gergin, yüzünde bıkkınlık, renksiz yüz
- Umut: yüzünde ara-
- Utanma: yüzüne bakama-, yüzü kıpkırmızı kesil-, yüzü kızar-, yüzü kızarmaya başla-, yüzünü sakla-
- Üzüntü: yüzü solgun, yüzü kederli

“Yüz” ile oluşan sözvarlığı da duygu türlerinin bütününe cevap verecek karşılıklara sahip olduğu görülmüştür.

Küreselleşme sürecinde bireyselleşmenin önem kazandığı bir dönemde sosyal yapıların çözüldüğü görülmektedir. Özgür bireylerin ruh hallerinin irdelenmesi edebi eserler yoluyla ve yazarların sözvarlığını etkili biçimde kullanmalarıyla mümkündür. İnsanların iç dünyasını anlatırken hep olumsuz yönleriyle değil olumlu özellikleri de psikolojik romanlarda irdelenmesi gerekir. Yalnızca dramların, trajedilerin, hastalıkların, takıntıların, şizofren davranışların, karamsarlıkların, kazaların, belaların, felaketlerin, acı verici ayrılıkların dışında hayatın içinde var olan romantik aşkların, sevinçlerin, mutlulukların, iyiliklerin, vefalı davranışların, paylaşımların, içe dönük duyguların da işlenmesi sırasında “göz” ve “yüz” kelimelerinden oluşan sözvarlığı öğeleri kullanılır.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Beden dili insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmek için önemli birer iletişim aracıdır. İnsan dili ile insanların gözlerinin ve yüzlerinin ifade ettiği anlamlar arasında psikolojik ilgi vardır. Gözler ve yüz beden dilinin önemli bir kısmını teşkil eder. Duygusal durumlar, düşünceler, niyetler, tepkiler, tavırlar, reaksiyonlar ve etkileşimlerde gözlerin ve yüzün rolü insan dili kadar etkilidir. Dilin diyemediklerini gözlerin bakışından ve yüzün renginden, şeklinden okunması mümkündür.

Köklü bir dil olan Türkçenin sözvarlığı, Türk milletinin ve Türk kültürünü ve kimliğini yansıttığından her sözcük; bu dili konuşanların duygularını, düşüncelerini, tasarımlarını ve yorumlarını, beğenilerini en anlaşılır biçimde dile getirmeye aracılık eder. Kültürel kimlik açısından sözvarlığı öğelerini en etkili ve verimli biçimde kullanan yazarların dile katkılarını okurlara hatırlatmak yerinde olacaktır.

Türkçe anlatım gücü bakımından zengin bir sözvarlığıyla, etkili bir iletişim sağlayan gelişmiş edebiyat, bilim, sanat, medeniyet ve iletişim dilidir. Bu dili edebiyat dünyasında başarılı yazarların eserlerinde kullandıkları sözvarlığı öğeleri zenginleştirdiğinin bilincinde olarak temel sözvarlığı içinde yer alan “göz” ve “yüz” sözcükleriyle oluşan sözvarlığı öğeleri Türkçenin sözvarlığının zenginleşmesine, anlatım gücünün gelişmesine katkıda bulunur. Mevcut sözvarlığı öğelerinin daha etkin kullanımının sağlanması için okullardaki Türk dili ve edebiyatı derslerinde öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirmeye yönelik etkinlikleri dil becerileri çerçevesinde uygulamak gerekir. Türkçeye eklenen yeni sözcüklerle eski yıllarda yazılmış edebî eserlerdeki sözvarlığının karşılaştırılması yoluyla dilin dinamik bir yapıya sahip olduğunu öğrencilere ve edebiyatseverlere fark ettirmek yararlı olacaktır. Türkçenin sözvarlığı, dil bakımından olduğu kadar kültür ve tarih mirası olduğunun bilincinde olunmasına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması beklenir. Yukarıda ifade edilen 20 duygu türünün tamamına uygun “göz” ve “yüz” ile oluşan sözvarlığının (deyimlerin, birleşik sözcükler) Yalnızız’da yer aldığı tespit edilmiştir. Söz konusu duygu türleri bir insanın psikolojik niteliklerini yansıttığı için Peyami Safa’nın Yalnızız adlı eserinin “psikolojik roman” olduğu yargısını kanıtlamaktadır. Bütün eğitim-öğretim kurumlarındaki dil ve edebiyat dersleriyle ilgili kitapların sözvarlığı bakımından içerik

analizlerinin yanı sıra Türk klasik edebî eserlerinin de benzer çalışmalarla dil edinimine ve bireysel sözvarlığının geliştirilmesine yönelik çalışmalar da mutlaka yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2004). Türkçenin Sözcük Varlığı, Engin Yayınevi, Ankara
- Baş, M. (2016). Türkçede Göz Sözcüğünün Deyimler Aracılığıyla Kavramsallaştırılması, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 27(2), 17- 37.
- Çetin, N. (2004). Roman çözümleme yöntemi. Ankara: Öncü Basımevi.
- Safa, P. (1989). Yalnızız. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özbay, M. (2000). İlköğretim okulu öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri -alan araştırması-. Ankara.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran, V(1), 30-45.
- Özbek, E. (2015). Türkiye'de "sözcük varlığı" çalışmaları ve bunlar üzerine genel bir değerlendirme. Akademik Kaynak, 3(5), 23-38.
- Eryılmaz, D. (2017). Fizyonominin Edebiyata Yansımaları, Dört Öge-Yıl 6-Sayı 12-Ekim 2017.
- Türkben, T. (2018). Sözcük varlığını belirlemeye ve geliştirmeye yönelik araştırmaların değerlendirilmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(3), 993-1032.
- (<https://golgeyazarlik.net/psikolojik-romanlar-en-cok-okunan-psikoloji-romani-ve-ozellikleri/>)
- (Gölge Yazar; <https://golgeyazarlik.net/> E.T. 20.12.2024)
- TDK (2025). Güncel Türkçe Sözlük, (<https://sozluk.gov.tr/> E.T. 22.04.2025)

Etik Beyan

“Peyami Safa’nın Yalnızız Romanında Göz ve Yüz Kelimeleriyle Oluşan Sözcük Varlığı Öğeleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Araştırmacının diğer kişi veya kurumlarla yaşanabilecek herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

In Peyami Safa's novel “Yalnızız” (Alone), the vocabulary elements composed of the words ‘eye’ and “face” also serve as tools to reflect the mood of the characters. It is also possible for a successful and talented writer to create several literary texts consisting of psychological interpretations and analyzes from the vocabulary elements identified above. "In literary texts, when describing a character, it is generally aimed that facial features reflect the character. In literary texts where it is not possible to give any visuals, the harmony between the inner world and the external appearance of the character is important because the first information given about the physiognomic features of the character allows the reader to visualize a type in the reader's mind.

In a period when individualization gains importance in the globalization process, it is seen that social structures are dissolving. It is possible to examine the moods of free individuals through literary

works and writers' effective use of vocabulary. When describing the inner world of people, not only their negative aspects but also their positive characteristics should be examined in psychological novels. In addition to dramas, tragedies, illnesses, obsessions, schizophrenic behaviors, pessimism, accidents, troubles, disasters, painful separations, the vocabulary elements consisting of the words “eye” and “face” are used in the processing of romantic loves, joys, happiness, goodness, loyal behaviors, sharing, introverted feelings that exist in life.

Body language is an important communication tool for people to express their feelings and thoughts. There is a psychological relationship between human language and the meanings expressed by people's eyes and faces. Eyes and face constitute an important part of body language. The role of the eyes and face in emotional states, thoughts, intentions, reactions, attitudes, reactions and interactions is as effective as human language. It is possible to read what language cannot say from the look of the eyes and the color and shape of the face.

Since the vocabulary of Turkish, which is a deep-rooted language, reflects the Turkish nation and Turkish culture and identity, each word is instrumental in expressing the feelings, thoughts, designs, interpretations and tastes of the speakers of this language in the most understandable way. In terms of cultural identity, it would be appropriate to remind readers of the contributions to the language of writers who use the elements of vocabulary in the most effective and efficient way.

Turkish is a language of advanced literature, science, art, civilization and communication that provides effective communication with a rich vocabulary in terms of expressive power. Being aware of the fact that this language is enriched by the vocabulary items used in the works of successful writers in the literary world, the vocabulary items consisting of the words “eye” and “face” in the basic vocabulary contribute to the enrichment of Turkish vocabulary and the development of the power of expression. In order to ensure more effective use of existing vocabulary items, it is necessary to implement activities aimed at developing students' vocabulary in Turkish language and home literature lessons in schools within the framework of language skills. It will be useful to make students and literature lovers realize that the language has a dynamic structure by comparing the new words added to Turkish with the vocabulary of literary works written in the past. It is expected that efforts to raise awareness of the fact that Turkish is a cultural and historical heritage as well as a linguistic heritage should be widespread.

It has been determined that the vocabulary (idioms, compound words) formed with “eye” and “face” in accordance with all of the 20 emotion types mentioned above are included in Yalnızız. Since these types of emotions reflect the psychological qualities of a person, they prove the judgment that Peyami Safa's Yalnızız is a “psychological novel”. In addition to the content analysis of the books related to language and literature courses in all educational institutions in terms of vocabulary, similar studies of Turkish classical literary works should also be carried out to improve language acquisition and individual vocabulary.